

Палеонтологично находище и палеопарк Вършец „Природата по нашите земи преди 2.5 милиона години“

Николай Спасов

Вилафранкският стадий в развитието на гръбначните фауни на Евразия се основава на биохронологията на бозайната мегафауна. Той е свързан с времето, в което започва формирането на днешния облик

на гръбначната фауна на палеарктика. За вилафранкски фауни (фауни на прехода от топлолюбивата фауна на късния неоген на региона към съвременната, по-хладнолюбива фауна) можем да говорим в приблизителния интервал от 3,6 – 3,4 млн. год. до преди малко повече от 1 млн. год. Застудяването и засушаване-

Точно в средата на март – на 15.03.2022 в стария парк на Вършец, датиращ от края на XIX век, бе открита нова туристическа атракция – Палеопарк Вършец с информационен център и палеонтологически музей, представящ природата по нашите земи от самото начало на плейстоцена, преди около 2,5 милиона години. Експозицията е модерна и атрактивна, като представя по научно коректен начин един доста интересен период от развитието на природата на Евразия.

то от това време постепенно ликвидира завинаги „квизитропичния“ облик на по-древните ландшафти и фауни. От това време е и фауната, разкрита в палеонтологичното находище край Вършец.

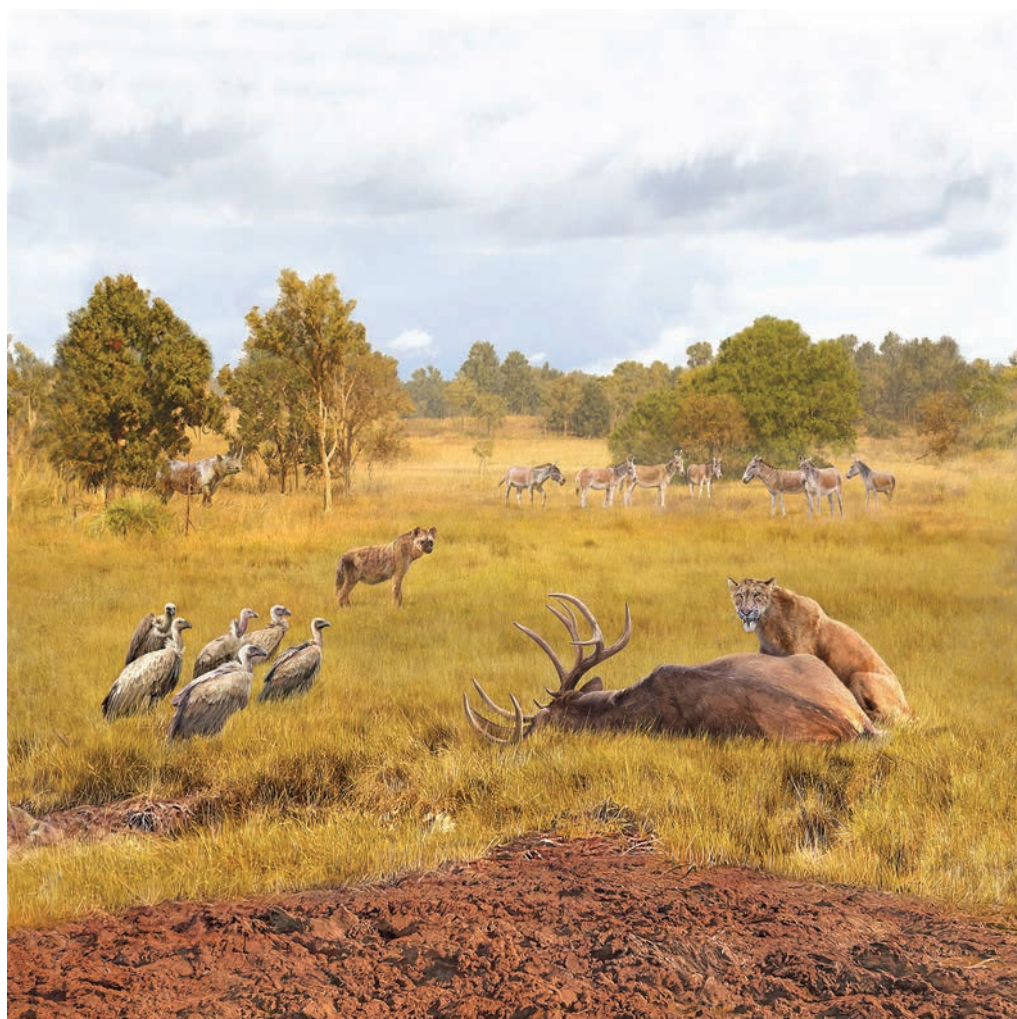
Историята на този най-нов палеонтологичен музей започна преди 33 години. Един ден, през лятото на 1989 г., в кабинета ни в Националния природонаучен музей към БАН, в който работехме с палеоорнитолога Златозар Боев, влезе къдрокос човек и стовари на пода тежък санджък. „Нося кости от една пеще-

Церемонията по откриването се проведе на 15.03.2022 година

Изглед от палеонтологическия музей към палеопарка

Фрагмент от диорамата. Голямата картина е с площ около 12 кв. м. Тя пресъздава растителността, релефа и основните видове гръбначни в тази част на континента преди 2,5 млн. години

ра край Вършец“, каза непознатият. Запознахме се, казваше се Мариан Марков, учител по рисуване от Вършец, откривател на находище на изкопаема фауна от околностите на града. Днес, след много години на сравнителни изследвания в палеонтологическите колекции от Пекин до Париж и Лондон, тази фауна

е добре известна на международната научна общност, работеща в това направление. Още на другата година с г-р Боев (тогава бяхме все още млади учени) организирахме интензивни палеонтологически проучвания в находището. Към тях се присъедини и палеозоологът г-р Васил Попов от тогавашния Инсти-

тут по зоология при БАН (днес част от ИБЕИ-БАН). Костите бяха натрупани в карстова каверна, изпълнена с т. нар. terra rossa, която дълго време е била запечатана от калцитна кора. Окончателното им натрупване е станало в резултат от воден пренос на тези кости, първоначално акумулирани на други места по различни причини, например като плячка на хищници или (за гребните кости) като останки от хранителни площадки на бухали в предверието на някогашна пещера.

До момента в находището Вършец са установени останките на повече от 160 животни и растения. От тях са определени: 5 вида гървета и храсти, 2 вида охлюви, 10 вида земноводни, 13 вида влечуги, 66 вида птици, 49 вида гребни бозайници (насекомоядни, гризачи, прилепи

и зайцеобразни) и 21 вида едри бозайници. Събрани са към 1600 костни останки от птици и над 1000 останки от едри бозайници (хищници, чифтокопитни и нечифтокопитни). Един род и 18 вида птици (описани от проф. З. Боев), един вид полевка (описана от проф. В. Попов), един вид гребен хищен бозайник (описан от Н. Спасов), и един гървесен вид от рода на копривката (описан от покойния проф. Е. Паламарев) са нови за световната наука. Фаунистичното богатство поставя находището край Вършец на първо място по брой намерени видове гръбначни животни сред находищата с ранноплейстоценска възраст в Европа. Възрастта на находището определяме като средновилфранкска: според фауната си то трябва да е малко по-старо от реперното находище на

Биогрупа – лешояди на Бохенски върху трупа на етруски носорог

подобна фауна Сен-Валие (Saint-Vallier) и малко по-младо от друго подобно находище – Роканейра (Roca-Neura) – и двете във Франция. Имайки предвид съвременните датировки на тези находища, направени с абсолютни методи на датирание, можем да приемем, че възрастта на находището „Вършец“ е около 2,5 млн. години. Ако съдим по намерените фосилни останки, природната обстановка по това време се е характеризирала със саваноподобни ландшафти: мозайка от открити пространства и гори от парков тип, а климатът е бил относително топъл (с по-високи зимни температури) и по-сух.

Палеопаркът „Вършец“ представя именно този период от историята на природата по нашите земи. Той е създаден по проект „Нови дестинации в

трансграничния туризъм“ по програма Interreg Румъния – България на община Вършец и община Олтения и е финансиран от Европейския регионален фонд за развитие. Палеопаркът бе създаден с експертната помощ и под научното ръководство, което осъществихме, от името на НПМ-БАН, с проф. Златозар Боев. В него участват и художници анималисти. Между тях, с оригинални рисунки – реставрации на древната природа и на външния вид на изкопаеми животни, са Велизар Симеоновски (Чикаго), асоцииран сътрудник на НПМ-БАН и ас. Асен Игнатов, орнитолог от НПМ-БАН. Музейният комплекс палеопарк е дело на Симеон Стоилов и неговият екип, с който преди 9 години, екипът на НПМ-БАН, който ръководех тогава, създаде първата подобна туристическата ат-

Древните коне на Стенон

Антилопи газелоспира

Съблезъб мегантереон

Снимки: Асен Игнатов

Проф. Николай Спасов е роден в София. Учи в Биологическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, специалност „Зоология на гръбначните животни“. Директор на Националния природонаучен музей при БАН от 2011 до 2020 г. Работи в областта на зоологията, палеонтологията и еволюцията на гръбначната фауна, както и по проблемите на нейното опазване. Има над 250 научни публикации. От август 2021 г. е главен редактор на сп. Природа.

ракция – палеонтологичният музей край с. Дорково, подготвен пак на основата на палеонтологическите разкопки на музея. В палеопарк Вършец са пресъздадени в естествен ръст животни от вилафранкско време, живели някога в Европа,

намерени и описани благодарение на разкопките, проведени от Националния природонаучен музей през 90-те години. Такива са, например: еленът еукладоцерос (имал силно разклонени рога, по-едър от европейския благороден елен), конят на Стенон (кон със среден ръст, примитивни зъби и масивна конструкция), виторозата антилопа газелоспира, саблезъбата котка мегантереон (с размера и масивността на ягуар), древната евразийска пума (обитател на Евразия и родоначалник на рога на пумата, живееща днес в Южна и Северна Америка), гигантския плейстоценски гепард (древен вид с размера на лъвица), хиената плиокрокута (наподобяваща петнистата хиена на Африка), лешоядът на Бохенски (сходен с днешния белоглав лешояд) и редица други видове.

Палеопаркът е уникално съчетание на наука и изкуство, при което всеки детайл от реставрацията се основава на научни познания. Той е впечатляваща културна придобивка, която ще бъде не само място за отгди. Експозицията ще разпалва въображението, но и ще заговорява любознателността с наистина качествена и максимално достоверна възстановка на облика на древната природа. ■

Лъч надежда за суматранския носорог

Суматранският носорог (*Dicerorhinus sumatrensis*) е един от 5-те вида носорози, които все още се срещат на нашата планета. В миналите геологични епохи носорозите са били многобройна група тревопасни бозайници, обитаващи почти всички континенти без Антарктида, но днес са силно намалели както по отношение на видовото им разнообразие, така и по отношение на числеността им и в природни условия се срещат само в Азиатския и Африканския континенти. Между съвременните носорози най-дребен по размери, но и най-застрашен от пълно изчезване е Суматранският носорог. Той в миналото е обитавал обширни райони в много страни на Югоизточна Азия, но днес е силно ограничен само на о-в Суматра (Индонезия), където все още съществуват 3 силно редуцирани природни популации. Суматранският носорог е единственият оцелял до днес двурог азиатски носорог, но единият му рог е силно закънял. Въпреки че се сочи като най-дребен представител на рода неговите размери също са внушителни: на дължина достига до 3.17 м. (без опашката), а теглото му е средно между 500 и 1000 кг. По данни на Международния съюз за защита на природата (IUCN) видът е обявен за Критично застрашен от пълно изчезване и в света вече са останали живи не повече от 80 индивида. Привеждат се данни, че в началото на ХХ в. в света са живели общо 275 суматрански носорози, но само за последните двадесетина години, при преброяването през 2015 г., те се оказали не повече от 80 екземпляри, от които 11 се отглеждат в изкуствени условия! Независимо от строгите международни и национални забрани Суматранският носорог често е обект на незаконен лов в родната си поради народното поверие, че стритият на прах рог е силен афродизиак за човека!

В началото на м. април 2022 г. едно събитие, свързано със Суматранския носорог, привлече вниманието на редица международни научнопопулярни медии и списания.

След многогодишни неуспешни изследвания и опити за размножаване на този вид в из-

Майката Роза с новороденото си бебе

куствени условия е получено вече първото нормално бебе от станалите много популярни майка Роза и баща Ангату. Раждането на бебето е станало в Националния парк Way Kambas, провинция Лампунг, където са отглеждани общо 8 носорози от този вид с цел опазването и размножаването на вида. Раждането на малкия суматрански носорог, който още не е получил име, се приема за важно и успешно събитие, защото майката Роза е зазубила досега общо 8 бременности преди успешното раждане в настоящите изкуствени условия. Бащата Ангату е включен също в Националната развъдна програма на Националния парк. Той е роден през 2012 г. от майка, доведена в парка от природата за развъдна цел, където през 2016 г. е родила и по-малка гъщеря – Дилайла. Като се има предвид, че половата зрялост при Суматранския носорог настъпва късно – след 7 годишна възраст при женските и 10 годишна възраст при мъжките – очаква се в бъдеще те също да допринесат за опазването на своя застрашен вид.

Първият успех с развъждането в изкуствени условия на суматранския носорог се приема от международната природозащитна общност като светъл лъч надежда за успешното опазване от пълно изчезване и на този биологичен вид, който само през последните 40 години е загубил около 87% от популацията, която е живяла до средата на миналия век.

По Threehugger и Scientific American